

KAI KURIE ŠEŠIAMEČIŲ VAIKŲ SAVĖS VERTINIMO YPATUMAI

Z. V a s i l i a u s k a i t ė

Savęs vertinimo tyrimo problema turi palyginti senas tradicijas, yra daugelio psichologų tyrimo objektas (2; 3; 4), nes savęs vertinimas yra būtinas savimonės vystymosi komponentas. Neatsitiktinai pabrėžiama, jog savimonės bei savęs vertinimo tyrimo problema yra viena iš pagrindinių vaiko asmenybės formavimosi problemų (12). Kaip pažymi A. Gučas, „vaiko savimonės pradžios reikia ieškoti pačiame ankstyviausiame jo gyvenimo periode, kai pradeda skirti savo kūną nuo kitų aplinkos daiktų“ (1,123). Asmenybei vystantis, kinta, vystosi ir pati savimonė. Jos branda – tai žmogaus sugebėjimas teisingai vertinti savo galimybes bei kelti jas atitinkančius tikslus, kurių siekimas lemia harmoningą asmenybės vystymąsi ir tobulėjimą. Tačiau toks sugebėjimas neatsiranda savaime. Viename ar kitame amžiaus tarpsnyje susiformavę savęs vertinimo ypatumai gali lemti tolesnį asmenybės vystymąsi. Savęs vertinimas yra labai sudėtingas darinys, jo ypatumus formuoja įvairūs aplinkos poveikiai bei gyvenimo sąlygos. Todėl itin svarbu išsiaiškinti faktorius, sąlygojančius atskirų savęs vertinimo ypatumų formavimąsi konkrečiais amžiaus tarpsniais.

Mes bandėme nustatyti kai kuriuos šešiamečių vaikų bendro savęs vertinimo ypatumus. Reikia pažymėti, jog šio amžiaus vaikų savęs vertinimą palyginti mažai kas tyrinėjo (7; 8; 9; 13). Kai kurių tyrimų rezultatai iš dalies pasenę. Pavyzdžiui, manoma, jog šeštų gyvenimo metų pabaigoje vaikai išgyvena kritinį asmenybės formavimosi laikotarpį (6). Pasikeičia išorinė vaiko elgsena – jis mažiau skiria dėmesio ikimokyklinėms veiklos formoms, nori mokytis, yra negatyvus. Pabrėžiama, kad še-

šešiametiai vaikai siekia užimti jiems naują socialinę mokinio poziciją. Tačiau šį siekimą įgyvendinti trukdo ikimokyklinis gyvenimo būdas. Būtent tai ir sukelia tam tikrą negatyvizmą aplinkos ir savo paties atžvilgiu.

Dabartinių šešiametį vaikų tyrimai leidžia manyti apie kiek kitokių jų savęs vertinimo formavimosi kelią (7). Nors tų tyrimų rezultatus būtina patikslinti, tačiau dabartinių vyresniojo ikimokyklinio amžiaus vaikų savęs vertinimo formavimosi ypatumai yra sąlygoti pačios jų gyvenimo formų raidos. Dabar vaikų darželiuose yra organizuotos specialios mokyklai vaikus parengiančios grupės. Tas grupes lankantys šešiametiai apie trečdaliį viso darželyje praleidžiamo laiko skiria pamokėlėms, t. y. specialiai organizuotam mokymuisi. Pamokėlių metu vaikų atliekamos užduotys vertinamos pagyrimu, papeikimu, kartais pažymio pasakymu. Tyrimų rezultatai rodo, kad pradinių klasių mokiniai dažniausiai save vertina taip, kaip juos vertina mokytojai (11). Be to, šio amžiaus vaikų savęs vertinimo ypatumus lemia ir pats mokymo proceso organizavimo būdas (5; 9). Tikriausiai savęs vertinimo formavimuisi lemiamą įtaką turi kiekvienam amžiaus tarpsniui būdinga pagrindinė veikla (5) ir joje pasiekiami rezultatai. Kadangi dabartinių šešiametį vaikų didelė užsiėmimų dalis skiriama mokymuisi, galime manyti, jog šios veiklos rezultatai yra susiję su bendro savęs vertinimo ypatumais.

Tyrimo uždaviniai ir metodika. Svarbiausi mūsų tyrimo uždaviniai buvo šie:

1. Patikrinti, ar galima taikyti E. De Grefės (E. De Greefe) testą šešiametį vaikų bendram savęs vertinimui nustatyti.

2. Nustatyti ryšį tarp šešiametį vaikų bendro savęs vertinimo lygio ir jų gero mokymosi.

Tyrimas organizuotas dviem etapais. Pirmame etape nustatytas vaikų bendro savęs vertinimo lygis E. De Grefės testu, kurį pateikėme individualiai kiekvienam tiriamajam. Prieš vaiką padėdavome standartinį popieriaus lapą, kurio viršutirėje dalyje nubrėžti trys apskritimai. Į pirmąjį įrašytas auklėtojos,

į antrąjį - paties tiriamojo, į trečiąjį - jo draugo vardas. Tuoju po to vaikas turėdavo pieštuku nubrėžti žemyn iš kiekvieno apskritimo brūkšni. Ilgiausią turėdavo brėžti iš to apskritimo, kuriame, jo nuomone, yra geriausias asmuo, trumpesni - blogesni, o trumpiausią brūkšni - blogiausiam iš trijų asmeniui.

Antrame tyrimo etape standartizuotai apklaustos darželio auklėtojos. Jos charakterizavo, kaip tiriami šešiamečiai vaikai mokosi ir elgiasi per pamokėles. Tyrime dalyvavo 61 parengiamosios grupės darželio auklėtinis, apklausoje - tų grupių 7 darželio auklėtojos.

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas. Tyrimų rezultatai leidžia teigti, jog E. De Grefės testą, pirmiausia skirtą mokyklinio amžiaus vaikams savo protinių sugebėjimų įvertinimui apibūdinti (10), galima taikyti ir šešiamečių vaikų bendro savęs vertinimo lygiui nustatyti. Testo rezultatai taip pat leidžia išskirti reikšmingą gyvenimo sritį, kuria vadovaudamiesi šio amžiaus vaikai save vertina. Atsižvelgdami į šiame darbe išskeltus konkrečius uždavinius, apsiribojome gautų duomenų, rodančių bendro savęs įvertinimo lygį, aptarimu. Taigi šitaip gauti duomenys (žr. 1 lent.) leido visus tiramuosius pagal bendro savęs vertinimo lygį suskirstyti į tris grupes.

Pirmajai grupei priskyrėme tuos vaikus, kurių bendro savęs vertinimo lygis yra aukštas. Šioje grupėje buvo 9 vaikai, o tai sudarė 14,8% tiriamųjų. Reikia pažymėti, kad 7 vaikų bendro savęs vertinimo lygis buvo labai aukštas, t. y. šie vaikai save vertino daug geriau už draugą.

1 l e n t e l ė. Vaikų pasiskirstymas į grupes pagal mokymosi sėkmę ir bendro savęs vertinimo lygį

Bendro savęs vertinimo lygis	Kaip sekasi mokytis			Savęs vertinimo lygis, %
	gerai	vidutiniškai	blogai	
aukštas	5	3	1	14,8%
vidutinis	19	9	9	60,6%
žemas	3	5	7	24,6%
Mokymosi sėkmė, %	44,2%	27,9%	27,9%	

2 lentelė. Vaikų pasiskirstymas į grupes pagal mokymąsi (%)

Mokosi	Bendro savęs vertinimo lygis pagal mokymąsi		
	aukštas	vidutinis	žemas
labai gerai	18,5	70,4	11,1
vidutiniškai	17,6	53,0	29,4
blogai	5,9	53,0	41,1

Antrąją grupę sudarė tie vaikai, kurie save vertino vidutiniškai. Šioje grupėje buvo 37 vaikai (60,6% visų tiriamųjų). Jie save vertino vos geriau ar blogiau už savo draugą.

Trečiajai grupei priskyrėme tuos vaikus, kurių bendro savęs vertinimo lygis buvo žemas (15 vaikų, 24,6% visų tiriamųjų). Šie vaikai save vertino daug blogiau už draugą.

Pagal standartizuotos auklėtojų apklausos rezultatus, visus savo tiriamuosius suskirstėme taip pat į tris grupes (žr. 2 lent.). Pirmajai grupei priskyrėme tuos vaikus, kuriems darželyje mokytis sekėsi gerai (27 vaikai, 44,2% visų tiriamųjų). Reikia pažymėti, jog pagal tos apklausos duomenis vaikų sėkmingas mokymasis yra tiesiogiai susijęs su jų aktyvumu per pamokėles. Iš šios grupės vaikų tik vienas tiriamasis buvo įvertintas kaip gerai besimokantis, tačiau neaktyvus. Visi šie vaikai turėjo gana daug įvairių sričių žinių. Didelė šios vaikų grupės dalis aktyviai siekė atliktos užduoties įvertinimo, klausinėdavo auklėtoją, ar gerai ją atliko. Vaikai ypač jautrūs blogam užduoties įvertinimui. Tuoj po tokio įvertinimo jie stengdavosi pasitaisyti: uoliai perrašinėdavo ar perpiešdavo blogai atliktą užduotį. Kaip rodo gauti rezultatai, gerai besimokančių vaikų grupėje 7 tiriamųjų bendro savęs vertinimo lygis buvo aukštas (tai sudarė 18,5% visų šios grupės tiriamųjų)*, 19 (70,4%) – vidutinis, 3 (11,1%) – žemas.

Antrosios grupės (17 vaikų, 27,9% visų tiriamųjų) vaikams darželyje mokytis sekėsi vidutiniškai.

*Čia ir toliau visur skliausteliuose pateikiamas toje grupėje esančių vaikų skaičius procentais.

Jų žinios iš visų darželyje mokomų dalykų buvo vidutiniškos. Per pamokėles šie vaikai ne visada būdavo aktyvūs, atsakinėdavo dažniausiai tik paklausti auklėtojos. Kai kurie iš jų didesniu aktyvumu pasižymėjo tik mėgstamo užsiėmimo metu, pavyzdžiui, per dainavimo ar fizinio lavinimo pamokėles. Šios grupės kai kurių vaikų aktyvumas priklausė nuo bendros jų nuotaikos. Tokie vaikai ne visada siekdavo auklėtojos įvertinimo. Jie jautriai reaguodavo tiek į gerą, tiek į blogą atliktos užduoties įvertinimą. Nors papeikimai juos nuliūdindavo, bet ne visada šios grupės vaikai rodydavo norą taisyti blogai atliktą užduotį. Jiems trūkdavo kantrybės, uolumo. Vidutiniškai besimokančiųjų grupėje 3 (17,6%) vaikų bendro savęs vertinimo lygis buvo aukštas, 9 (53%) – vidutinis, 5 (29,4%) – žemas. Palyginus matyti, kad iš gerai besimokančių vaikų žemas bendro savęs vertinimo lygis būdingas tik 11,1% vaikų, o iš vidutiniškai besimokančiųjų taip save vertino jau 29,4% šios grupės vaikų. Galima manyti, jog vidutiniškai besimokantys šešiamečiai yra linkę save vertinti blogiau nei jų draugai, kuriems mokytis sekasi gerai.

Trečiajai grupei pagal auklėtojų apklausos rezultatus priskyrėme tuos vaikus, kuriems darželyje mokytis sekėsi blogai. Šioje grupėje buvo 17 vaikų (27,9% visų tiriamųjų). Jų žinios iš visų darželyje mokomų dalykų menkos. Per pamokėles šie vaikai buvo neaktyvūs, nepasitikėdavo savimi. Į pateikiamus klausimus jie dažniausiai neatsakydavo arba atsakydavo neteisingai. Tokie vaikai retai siekdavo įvertinimo. Tik keli šios grupės vaikai labai jautriai reaguodavo į papeikimus, daugiausia buvo abejingų. Atrodė, kad šie vaikai yra susitakę su atsiliekančiojo vaidmeniu. Nors kai kurie iš jų ir greitai atlikdavo užduotis, tačiau dažniausiai neteisingai. Blogai įvertintą darbą pataisyti jie nesistengdavo, pamokėlės jiems prailgdavo. Iš blogai besimokančių vaikų grupės tik vieno vaiko bendro savęs vertinimo lygis buvo aukštas. Šis tiriamasis vienintelis iš aptariamų grupės vaikų per pamokėles aktyviai siekė įvertinimo. Galime manyti, jog šiam tiriamajam yra būdingas neadek-

vačiai aukštas savęs vertinimas. Tačiau tik išsamesnių tyrimų rezultatų analizė galėtų leisti patikslinti ir pagrįsti šią mintį. 9 (53%) šios grupės vaikų bendro savęs vertinimo lygis buvo vidutinis, 7 (41,1%) – žemas. Tuo tarpu žemas bendro savęs vertinimo lygis iš gerai besimokančiųjų būdingas tik 11,1% tos grupės tiriamųjų. Toks rezultatų skirtumas yra statistiškai patikimas ($p \leq 0,05$). Taigi galima manyti, jog šešiamečių vaikų mokymosi sėkmė yra susijusi su jų bendro savęs vertinimo lygiu.

Šiame darbe aptarėme tik vieną šešiamečių vaikų bendro savęs vertinimo problemos tyrimo aspektą – bendro savęs vertinimo lygio ryšį su geru mokymusi. Norėtume pabrėžti, jog mokymosi sėkmė gali būti tik vienas iš daugelio faktorių, susijusių su bendru savęs vertinimu. Kita vertus, šis faktorius gali sietis ir su kitais bendro savęs vertinimo ypatumais. Tačiau šių teiginių konkretizavimas ir pagrindimas – tolesnių tyrimų uždavinys.

Išvados

1. Šešiamečių vaikų mokymosi sėkmė yra susijusi su jų bendro savęs vertinimo lygiu: gerai besimokančių vaikų bendro savęs vertinimo lygis dažniau yra aukštas ar vidutinis; blogai besimokančių vaikų – vidutinis ar žemas.

2. Šešiamečių vaikų bendro savęs vertinimo lygiui nustatyti galima taikyti E. De Grefės testą. Tokiu būdu gauti rezultatai leidžia kiekvieno vaiko bendro savęs vertinimo lygį apibūdinti kaip aukštą, vidutinį ar žemą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Gučas A. Vaiko psichologija. – K.: Šviesa, 1981.
2. Shirley C., Samuels. Enhancing Self-Concept in Early Childhood. – N. Y., 1977.
3. Rogers C. R. Client-Centered Therapy. – Boston, 1951.
4. Wylie R. G. The Self-Concept. – Lincoln, 1974, vol. 1.

5. Абрахманова В. Б. Зависимость самооценки от интраличностного и интерличностного сравнения детей. – Вопросы психологии, 1975, № 5, с. 138–141.

6. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968.

7. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе. – Вопросы психологии, 1979, № 2, с. 47–56.

8. Димитров И. Т. Связь особенностей образа самого себя и дошкольников с типом их целостной деятельности. – В кн.: Исследования по проблемам возрастной и педагогической психологии /Под ред. М. И. Лисиной. М., 1980.

9. Захарова А. В., Андрущенко Т. Ю. Особенности формирования оценки и самооценки качеств личности в младшем школьном возрасте. – Новые исследования в психологии, 1981, № 1, с. 43–47.

10. Липкина А. И. К вопросу о методах выявления самооценки как личностного параметра умственной деятельности. – В кн.: Проблемы диагностики умственного развития учащихся /Под ред. З. И. Калмыковой. М.: Педагогика, 1975.

11. Липкина А. И. Самооценка школьника. – М.: Знание, 1976.

12. Савонько Е. И. Возрастные особенности соотношения ориентации на самооценку и на оценку другими людьми. – В кн.: Изучение мотивации поведения детей и подростков. М.: Педагогика, 1972.

13. Силвестру А. И. Основные факторы развития образа самого себя у дошкольников. – В кн.: Исследование по проблемам возрастной и педагогической психологии /Под ред. М. И. Лисиной. М., 1980.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Psichologijos katedra

Įteikta
1983.01.11

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ САМООЦЕНКИ У ДЕТЕЙ ШЕСТИЛЕТНЕГО ВОЗРАСТА

З. Василяускайте

Резюме

Изучается связь между уровнем самооценки и успеваемостью на учебных занятиях детей шестилетнего возраста, проводимых в подготовительных группах детских садов. Результаты показали, что плохо успевающие дети склонны в общем себя оценивать более низко, чем их хорошо успевающие на занятиях товарищи.

SOME ASPECTS OF SELF-APPRAISAL
OF SIX-YEAR-OLD CHILDREN

Z. V a s i l i a u s k a i t ė

Summary

The article deals with the interrelation of learning success and the level of self-appraisal. Children whose learning success is not so great tend to appraise themselves lower than their friends whose learning success is great.